

LA TRISTA HISTÒRIA DEL CONVENT DE
NOSTRA SENYORA DEL CARME DE VALLPARADÍS
(TERRASSA)

JILL R. WEBSTER
S. Michael's College
University of Toronto (Canada)

L'Orde del Carme s'establí a Europa durant la primera meitat del segle XIII, i al final d'aquest mateix segle fundà convents a Lleida i Barcelona. Els primers frares de l'Orde del Carme havien d'enfrontar-se a una sèrie de problemes que no tenien els dominics o framenors. La principal dificultat, i podem dir que la més fonamental, era la recerca d'una identitat pròpia. Els carmelites havien tingut el seu origen a Mont Carmel, a Palestina, però amb la caiguda de Jerusalem al final del segle XII deixaren el seu lloc d'origen i s'estengueren a Europa. La regla de Sant Albert, que s'establí entre el 1206 i 1214, fou un intent d'organitzar els diferents grups d'ermitans en un orde religiós de tipus mendicant. Això no obstant, per a molts carmelites les arrels eremítiques eren més importants que la vida activa que, per a uns altres, tenia més valor. La dicotomia entre les tendències contemplatives i les actives de l'Orde del Carme havia de causar inquietuds i cabdries durant tota l'Edat Mitjana, especialment durant els segles XIV i XV quan la situació de l'Església provocà un desconcert entre els fidels i una inquietud general en tot el cristianisme occidental. Preocupat per la proliferació dels ordes religiosos de poca envergadura, el Concili de Lió del 1274 decidí de suprimir els menys viables com el dels Frares de Penitència de Jesucrist, coneguts popularment com a frares del sac. Al mateix temps, decidiren deixar-ne continuar provisionalment uns altres, entre ells l'Orde de Nostra Senyora del Carme. Finalment, al voltant de l'any 1326, el papa Joan XXII estengué la bula *Super Cathedram* a tots els mendicants, i des d'aquell

moment els carmelites tenien els mateixos privilegis i status que els dominics i franciscans.

La decisió del Concili semblava haver solucionat els problemes que tenia l'Orde sobre la seva identitat perquè ja podien participar activament en els afers de la vida urbana. Però el seu nou status feia que els frares del Carme, com els dominics i franciscans, haguessin d'afrontar l'antipatia del clergat secular que veia amb recel la popularitat dels mendicants que, per cert, els privaven d'una part del suport al qual estaven acostumats i, en conseqüència, dels beneficis econòmics que això suposava. Els frares del Carme tenien un problema més greu: la dicotomia interna de l'Orde que al segle XV, amb els problemes tant religiosos com socials, semblava adquirir una major importància. A més a més, el Cisma que havia dividit tota la cristiandat en camps adversos, els partidaris del papa de Roma i els que donaren suport al d'Avinyó, de la mateixa manera dividí l'Orde del Carme. La situació va durar més de vint anys i el fet que un dels papes fos aragonès tenia un relleu que no es podia menystenir; a continuació veurem que el papa Luna va ser responsable de molts dels conflictes entre la nova fundació de Terrassa i el convent del Carme de Barcelona.

És natural que aquesta divisió de l'Orde tingués repercussions en la vida espiritual i que impedís el normal desenvolupament de la missió dels frares. Evidentment, hi havia uns carmelites que es preocupaven per l'estat de l'Orde, i més quan veien la trista trajectòria de les eleccions pontificals. Al capdavall, aconseguiren reunificar l'Orde l'any 1411 sota el priorat general de Fr. Joan Grossi, el mateix que havia estat general de la facció avinyonesa¹. Per als partidaris de Roma aquesta decisió no devia ser gaire grata i és interessant notar que algunes províncies no assistiren al Capítol General de Bolonya en el qual totes dues tendències arribaren a un acord². Entre els que no assistiren al Capítol, hi havia els representants de Catalunya on, cal suposar-ho, l'animositat contra els partidaris del papa romà era encara molt viva, i on el provincial, Fr. Bernat de Riusec, era partidari de la facció avinyonesa. Pels esdeveniments posteriors sembla que Fr. Bernat no havia tingut cap interès a formar part d'un Capítol que tenia com a motiu principal la reunificació de l'Orde. Finalment, per obediència, i possiblement

¹v. Joaquín SMET, *Los carmelitas. Historia de la Orden del Carmen*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1987, I, Los orígenes. En busca de la identidad, pp. 66, 97.

²SMET, *Los Carmelitas*, p. 66.

contra voluntat seva, va haver d'acceptar la realitat; però sembla ser que no va abandonar mai el seu amic, el papa Luna, Benet XIII. Aquest va viure al palau de Peníscola fins a la seva mort l'any 1424, i, encara que dimitís del pontificat l'any 1415, continuava animant els seus addictes a donar suport a la seva causa papal que ell considerava legítima.

Els esdeveniments del final del segle XIV i principi del XV devien ser desmoralitzadores per a molts frares, que no veien cap més solució als problemes que l'abandó de la vida activa en favor de la contemplativa. La fundació del convent de Salgar, l'any 1404, era un exemple d'aquesta tendència de retornar a la vida eremítica i seguir l'esperit dels primers frares carmelites³. La decadència de l'Església durant aquest període pertorbava els més devots i el retorn a una vida més simple i separada dels afers del món per a molts semblava l'única solució. Per als franciscans, aquesta actitud resultà en una divisió de l'Orde en dos: conventuals i observants amb la fundació del convent observant de Sant Esperit situat dins el terme municipal de Morvedre, el modern Sagunt (1404), precisament el mateix any de la fundació del convent carmelita de Salgar⁴. També, en alguns llocs, hi havia una renaixença cartoixana i l'exemple més destacat n'era el convent de la Vall de Crist, dotat l'any 1385 pel rei Martí, quan era primogènit, i el primer prior del qual fou Fr. Bonifaci Ferrer, germà del conegut Fr. Vicent de fama valenciana⁵.

Fora de la Corona d'Aragó, el mateix esperit de reforma es començà a notar, i al nord d'Itàlia els carmelites l'any 1413 fundaren el convent de *Le Selve* entre Florència i Pisa⁶. És possible que el convent de Terrassa fos una altra temptativa de reforma en terres catalanes i un intent de retornar als orígens eremítics, i és precisament la curiosa història d'aquesta fundació que volem fer conèixer. La curta vida del convent, la seva posició ambigua i la

³v. Pau M. CASADEVALL, *50 Anys de la restauració de la província carmelitana de Catalunya. 1932-1982*, Barcelona, Edicions Kàrmel, 1986, p. 27.

⁴v. Pau M. CASADEVALL, *50 Anys de la restauració de la província carmelitana de Catalunya 1932-1982*, Barcelona, Edicions Kàrmel, 1986, p. 27. Per a la fundació del primer convent observant a la Corona d'Aragó, Xelva, v. John R. H. MOORMAN, *Medieval Franciscan Houses*, New York, St. Bonaventure, 1983, p. 130 i per al convent de Sant Esperit, v. Jill R. WEBSTER, *Franciscanismo de la reina de Aragón, Doña Maria de Luna (1396-1406)*, "Archivo Ibero-Americano", XLII (1982), p. 96, doc. 33, 21 octubre 1404.

⁵Per a informació sobre aquesta fundació, v. *Cartuja de Vall de Crist 1385-1985*, "VI Centenario Actos Conmemorativos, Ponencias y Comunicaciones". Sogorb, Publicaciones del Centro de Estudios del Alto Palancia, 1985.

⁶SMET, *Los carmelitas*, pp. 116-117.

manca de documentació no permeten arribar a conclusions definitives sobre el motiu dels fundadors. Això no obstant, podem dir amb certesa que l'Orde obligà el convent de Barcelona a tancar el de Terrassa després de pocs anys d'existència. La decisió del capítol de Montpeller, del 1420, de destituir el prior de Terrassa del seu càrrec marcà la trajectòria del convent i el trist futur de Santa Maria del Carme de Vallparadís. Des d'aquest moment és evident que tingué problemes greus que els conventuals no es veien capaços de solucionar. La situació és complicada i, per tal de comprendre-la, cal recórrer als pocs documents notariais que resten a l'Arxiu Històric de Terrassa. Per la seva índole, apunts notariais i alguna de les informacions no són prou explicatius per a fer altra cosa que conjecturar sobre la interpretació correcta dels problemes que poguessin tenir els carmelites en aquell indret.

El convent del Carme a Terrassa va ser fundat en el mateix lloc abandonat pels cartoixans quan marxaren cap a Montalegre. El monestir cartoixà de Vallparadís fou establert a mitjan segle catorze a la propietat de la família Centelles de Terrassa, i era un de tants monestirs que aquests monjos fundaren en aquella època a Catalunya i València⁷. Tots tenien noms semblants i alguns, com Montalegre i Vall de Crist, varen tenir un paper de molta envergadura. Curiosament, i a diferència dels altres, la vida del monestir cartoixà de Vallparadís de Terrassa va ser molt curta, possiblement perquè hi havia uns altres monestirs pròxims que el privaven del suport necessari per a desenvolupar-se. De totes maneres, l'Orde decidí vendre la propietat i, segons Josep Soler i Palet, els monjos abandonaren Terrassa l'any 1415, una data de la qual hem de discrepar perquè els documents existents semblen suggerir que els cartoixans havien marxat de Vallparadís dos anys abans, o sigui al final del 1413⁸.

L'Orde del Carme, potser inspirada per l'esperit eremític, decidí comprar els terrenys del Castell de Vallparadís de Terrassa i fundar-hi un convent nou, filial del de Barcelona, en el mateix lloc que havien ocupat els cartoixans. La compra dels territoris fou realitzada per Fr. Bernat de Riusec, que residia al convent carmelità de Barcelona i la família del qual havia tingut el seu origen al mas Riusec, de Terrassa, del qual parlarem més

⁷Josep SOLER I PALET, *Egara-Terrassa*, Terrassa, Tallers gràfics Joan Morall, 1928, p. 87.

⁸SOLER I PALET, *Egara-Terrassa*, p. 87.

endavant⁹. Fins ara, els historiadors dubtaven de l'efectivitat de la fundació, creient que només hi hagué una temptativa d'establir una casa a Terrassa¹⁰. La meua investigació dels llibres notariais de l'Arxiu Històric de Terrassa prova sense cap dubte que, per pocs anys, al començament del segle XV, el poble de Terrassa tingué un convent de frares del Carme.

El 13 de desembre de 1413, Fr. Bernat de Riusec, com a prior provincial (de la facció avinyonesa), efectuà la compra de Sant Jaume de Vallparadís, ubicat en el castell de Centelles a la parròquia de Sant Pere de Terrassa¹¹. En aquesta data, el batlle de la ciutat anuncià la compra dels terrenys pel mateix Fr. Bernat, mestre en teologia, prior provincial de Catalunya i vicari general de l'Orde del Carme. Escrit en català, el text del document diu que fou "comprat en nom e a ops d'un novell monastir, lo qual se deu instituir en la dita casa sots invocació de la Verge Maria de la Vall de Sent Jacme del dit orde del Carma"¹². La compra incloïa totes les possessions del monestir dels cartoixans, "hòmens e fembres, masos, censos, agents, demenys, rendes, terres, honors e possessions, molins, casals e ab tots altres [coses] del dit monastir de Sent Jacme de la Vall de Peradis de l'orde de Cartoixa". La compra fou anunciada a Barcelona per un període de trenta dies per deixar temps a la reflexió, per si algú estigués en contra de la venda. Segons el costum de l'època i d'acord amb la llei vigent, havien de passar trenta dies perquè la compra fos legal. Si el comprador no havia pagat i signat el contracte durant aquell període, la venda es declarava nul·la. Si per alguna raó el venedor hi posava entrebancs i no signava, tampoc no s'efectuava la venda. La idea de tal provisió era d'evitar problemes de pagament o de canvi d'intenció per part d'un dels contractants. Sabem per les vendes posteriors que, entre les propietats que tenien els Carmelites amb

⁹*Acta Capitulum Generalium Ordinis Fratrum B.V. Mariae de Monte Carmelo*, Roma, Apud Curiam Generalitiam, 1914, p. 160, n. 1.

¹⁰Cal afegir-hi que els pares de Fr. Bernat, Maria i Nicolau, vivien a Barcelona. En Nicolau, mercader, va ser enterrat a la parròquia de Santa Maria del Pi, de Barcelona. V. Miguel GOLOBARDES VILA, *El convento del Carmen de Peralada*, Barcelona, José Porter, 1953, p. 133, Testament de Francina, filla de Guillem Figuera de Peralada, 5 novembre, 1420. Agraeixo aquí la gentilesa i l'ajuda del P. Pau Casadevall durant la preparació d'aquest estudi.

¹¹SOLER I PALET, *Egara-Terrassa*, pp. 87-88. (Esmenta Fr. Bartomeu de Riusec, però el seu nom era Bernat i no Bartomeu).

¹²v. SOLER I PALET, *Egara-Terrassa*, pp. 87-88. L'original del document es troba a l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, Llibre del Batlle, Joan Bosch, f. 49 r.-v. 13 desembre, 1413. Agraeixo aquí l'ajuda de l'arxiver de l'Arxiu Històric de Terrassa, Pere Puig i Ustrell, que buscà infatigablement tots els documents utilitzats en aquest estudi.

aquesta compra, quasi totes es trobaven a la parròquia de Sant Pere de Terrassa: les més interessants eren la probable casa familiar de Fr. Bernat de Riusec i les propietats que pertanyien a la família de Fr. Bernat de Far, un dels primers conventuals del nou convent del Carme de Terrassa¹³.

Evidentment, en aquest cas ningú s'oposà a la venda perquè consta a *L'Acta Capitulum Generalium Ordinis Fratrum B.V. Mariae de Monte Carmelo* que quatre dies més tard, o sia el 17 desembre de 1413, el papa Benet XIII comunicà la seva aprovació de la compra a un canonge de Barcelona perquè ell ho fes saber a Fr. Bernat de Riusec¹⁴. L'Orde ja s'havia reunificat sota el general de tendència avinyonesa, Fr. Joan Grossi, i alguns addictes de l'antipapa continuaven pertorbant la unitat aconseguida amb tanta dificultat. És curiós que la situació conflictiva del convent de Terrassa hagués pogut continuar durant tants anys sense resoldre's, o sense que el general de l'Orde hi intervingués, un fet que atribuïm a dues raons principals. Primerament, el provincial de Catalunya restava lleial al seu amic, l'antipapa, i tenia simpatia amb la posició de Fr. Jaume Berenguer de Terrassa; i el General de l'Orde, per la seva part, no volia prendre cap decisió que molestés Fr. Bernat de Riusec. D'aquesta manera, potser tant ell com Fr. Joan Grossi varen pensar que amb el temps la situació es resol-dria per si mateixa.

L'Acta Capitulum no mencionava la finalitat de la compra, potser perquè a l'hora d'efectuar-la quedava incerta. De totes maneres, en decidir de fundar un convent a Terrassa, i d'acord amb la forma de pagament emprada pels ordes religiosos de l'època, els carmelites determinaren pagar a terminis la suma demanada per la compra. El primer pagament fou efectuat el dia 13 gener de 1414, aproximadament, i la resta de la quantitat un mes després, el 10 de febrer¹⁵. En aquella data sabem que els carmelites devien trenta lliures als cartoixans. Malauradament, no sabem quin percentatge això representava del preu sencer. Seria normal que la segona paga representés una mínima part del preu de la propietat, i és possible que els frares

¹³AHC de Terrassa, Llibre del Batlle Felip dez Carner, 1429-1431, ff.45 v.-46 v. parlen del blat procedent del mas de Riusec que varen vendre els carmelites. Fem constar aquí el nom correcte del batlle, Felip dez Carner, i no Felip des Carres, com apareix al catàleg de l'Arxiu.

¹⁴v. nota 7.

¹⁵AHC de Terrassa, Llibre del batlle Joan Bosch, f. 49 r.-v. 13 desembre, 1413; f. 52 r.-v. 10 febrer, 1414. Calculant que havien de passar 30 dies des de la crida del batlle del 13 desembre, la primera paga devia efectuar-se a mitjan gener de 1414.

paguessin un total de 130 lliures pel nou terreny. Dues setmanes després del primer anunci, n'hi havia un altre -encara que per l'estat molt deteriorat del document no se'n pugui llegir bé el text-, que fa impossible saber si el convent ja s'havia establert o si s'anava preparant el terreny abans de prendre'n possessió¹⁶. Tot plegat, és evident que els frares no tardessin gaire a ocupar el Castell i nomenar el primer prior, Fr. Jaume Berenguer, perquè el seu nom consta en un document del 7 de març de 1414¹⁷. El nom de Fr. Jaume com a prior de Barcelona es troba també dins el manual notarial de Julià Roure de Barcelona, l'octubre del 1412 i el març del 1413, i hem de concloure que l'Orde el nomenà prior de Terrassa immediatament després de la compra del castell de Vallparadís¹⁸. És probable que des del principi Fr. Jaume tingués una certa independència en els afers del convent afiliat al de Barcelona, ja que el provincial certament era amic seu. Això no obstant, podem dir també que el prior del convent de Barcelona intervingué en l'establiment de Santa Maria del Carme de Vallparadís de Terrassa i en la seva vida accidentada. Els documents notariais suggereixen una possible manca d'enteniment entre el prior de Terrassa i el prior de Barcelona, Fr. Jaume Pujades (escrit Pujada en tots aquests documents). És impossible dir amb certesa la causa d'aquest conflicte, però no seria gaire arriscat suggerir que tenia a veure amb la insistència del prior de Terrassa de continuar el seu suport per a Benet XIII, ja contra els manaments de l'Orde.

Nogensmenys, el 7 de març de 1414, Fr. Jaume Berenguer "com a prior" va demanar que els ciutadans respectessin la nova fundació i que la protegissin de qualsevol dany¹⁹. Era natural també que, durant els primers anys, el prior de Barcelona, Fr. Jaume Pujades, tingués interès a vigilar les activitats del nou convent, i encara més si tenia dubtes sobre l'enfocament espiritual de Fr. Jaume. Amb tots aquests tràmits preliminars, passaren uns quants mesos abans que els frares no poguessin ocupar el convent i, el 6 de març de 1414, per tal d'evitar perjudicis i danys per part dels ciutadans, Fr. Jaume Pujades (no Fr. Jaume Berenguer) nomenà el sots-batlle de la ciutat, Nicolau Vidal, teixidor de pany de lan?, com a procurador seu²⁰. Aquest

¹⁶AHC de Terrassa, Llibre del batlle Joan Bosch, ff.55 v.-56 r.

¹⁷AHC de Terrassa, Llibre del batlle Joan Bosch, f. 57 v.

¹⁸AC, Barcelona, Julià Roure, 1412-1413, 21 oct. 1412 i 31 març 1413.

¹⁹AHC de Terrassa, Llibre del batlle Joan Bosch, f. 57 v. document molt deteriorat.

²⁰AHC de Terrassa, Llibre del batlle Joan Bosch, f. 57 v.

tenia l'obligació d'ocupar-se de la nova propietat de Sant Jaume de Vallparadís, assegurant-se que no es presentessin contratemps durant l'època que el castell restés desocupat. Com que tenia les seves pròpies obligacions a Barcelona, Vidal no podia desplaçar-se a Terrassa per vigilar personalment els territoris. Així, el 14 de març, En Nicolau, complint les seves obligacions com a sots-batlle de Terrassa, i procurador de Fr. Jaume Pujades, va manar publicar un altre anunci²¹. La intenció era evitar que els ciutadans de Terrassa -dones, nens i nenes, o el bestiar, en qualsevol hora del dia o de la nit- trepitgessin la propietat anomenada *Mas Viver*, la casa que pertanyia als *Mestres del Quadre de Casa o Castell* dels Carmelites. Les infraccions serien castigades amb una multa de cinc sous.

Trobem un xic estrany el fet que els carmelites, una vegada pagada la compra, no ocupessin la casa; en altres situacions semblants, els frares acostumaven a residir en el lloc que havien comprat immediatament després de pagar la primera quantitat. Aquí notem una certa demora per part dels carmelites a poblar la nova propietat amb religiosos, malgrat la por que, si la deixaven buida, podien sorgir dificultats imprevistes. Sembla que la idea de fundar un convent a Terrassa nasqué d'un petit grup de frares, entre els quals es trobaven Fr. Bernat de Riusec i Fr. Bernat de Far, nadius de la ciutat i addictes a l'antipapa, els quals, veient que els cartoixans abandonarien el castell de Sant Jaume de Vallparadís, cregueren que podien fundar un convent eremfíic carmelità. És possible que, amb aquesta intenció, anessin a trobar el venerable Bertran Nicolau, ciutadà adinerat de Barcelona i devot a Nostra Senyora del Carme, a fi de demanar-li els diners necessaris per a la compra. Sabem que Bertran Nicolau n'era el fundador i que uns quants anys més tard tornà a mostrar el seu arrelament a l'Orde donant una gran quantitat de diners al convent del Carme de Barcelona. Al voltant de l'any 1420, diposità 1555 lliures, 5 sous i 7 diners en una taula de canvi de Barcelona per a l'ús dels Carmelites²².

El motiu resta desconegut, però essent l'any de la destitució del seu càrrec de prior de Terrassa de Fr. Jaume Berenguer, ens preguntem si tenia quelcom a veure amb el convent de Santa Maria del Carme de Vallparadís.

²¹ AHC de Terrassa, Llibre del batlle Joan Bosch, f. 59 v.

²² S. CARDÚS, *Historial del castell i quadra del Vallparadís de Terrassa*, Barcelona, 1936, p. 99 v.

Podia tractar-se d'una venda i no pas d'una donació, però els documents existents no són prou explícits per a poder endevinar-ho.

Sigui com vulgui, a partir d'aquell any el filial tornà a integrar-se molt més estrictament en l'estructura del convent de Barcelona. Fr. Bernat de Far, que l'any 1331 residia a Barcelona com a procurador de l'ex-convent de Terrassa, finalitzava la venda de la propietat de Vallparadís i, al mateix temps, servia l'hospital de Santa Creu de Barcelona²³. El més interessant de tots, a part del prior, Fr. Jaume, era Fr. Bernat de Far, probablement de la família que tenia el mas de Far o el de Sa Castlania de la mateixa parròquia de Sant Pere. Seria interessant saber fins a quin punt ell o la seva família varen ser els animadors de la compra dels terrenys. Certament, va ser ell qui va intervenir en moltes transaccions fetes durant el període de liquidació dels béns del convent de Vallparadís i la persona amb més influència a Terrassa. Com cal esperar, quan s'havien de liquidar els béns sempre hi havia entrebancs i, l'any 1426, Fr. Bernat, actuant en nom de Fr. Nadal Garriga, de la casa de Barcelona, havia de comparèixer a Terrassa per explicar a Bartomeu Costa, canonge de la Seu de Barcelona i a Guillem Girona, de la mateixa ciutat, tots dos capitosts del Sagramental dels síndics i prohoms de la vila de Terrassa, el fet pel qual els homes del Sagramental no havien pagat contribucions de la talla; explicaren que no havien pagat perquè no n'havien tret cap profit²⁴. Es veu que els capitosts dels síndics i prohoms de la vila de Terrassa intentaven obligar els homes del Sagramental a pagar la talla. Fr. Bernat de Far i Fr. Nadal Garriga, fent ús de l'autoritat que els havia donat el rei, manaren i demanaren que aquells no

²³AHC de Terrassa, Castell-cartoixa. Pergamí sense classificar. Pel seu interès el transcrivim a continuació, mantenint l'ortografia del document: Abans de l'inici del text, es troben les paraules "Jesus Christus": "Yo Frare Bernat Far de la horde de Madona Santa Maria del Carme de Bersalona, procurador de la casse e castell qui solien ésser monestir de Cartuix he del Carme, e de l'espital de Sente Creu de Bersalona, la qual casse e castell és en la perroquia de Sent Pera de Tarrasse he are és de Mosen Jofra de Sentmanat: atorch he regonech a vos, senyer en Ffrancesch, senyor del mas aq[u]jell que m'avets paguat per lo mas aq[u]jell per le tallenie una quarta de espelta e un fex de paya e una jove he una cistella e una carebasse, he per lo mas de Se Illa quasi cortere e mige de espelta de tallenie, he un fex de paya e una jove he una gallina de cens, e tres dine[r]s de cens. Ítem: per Font Colloma me avets paguade una cortera de espelta de tallenia he un fex de paya he una jove, he per le queste de la monta[n]ya un sou 6 diners, i preu en diners 13 sous 19 diners, e axi com esta en veritat que'ls he aguts he rebuts, fa[i]lg-vos lo present albara escrit de la mia ma pròpria cens cegell, lo qual fou fet digmenge a 5 dies del mes de octubre en l'any XXXII lo qual cens desus dit és per l'any de XXXI." Al peu del foli es troba "Francesch" i, al darrera del pergami, "Franciscus Valls de Vilella de Santa Maria de Caldes de Muntbuy".

²⁴AHC de Terrassa, Llibre del batlle, Felip dcz Carner. 1425, f. 43 v, 13 maig, 1426.

cobressin res de la dita quadra i que tampoc no procedissin contra seu. Sense tenir tota la correspondència sobre el cas és difícil saber per què els dos carmelites tenien tanta autoritat, però creiem possible que ells, conscients que el rei els protegia i que els ordes mendicants no havien de pagar impostos, l'haguessin assabentat del problema, i que a l'hora del document es trobaren prou segurs del seu suport per a defensar els drets dels homes de la quadra del Sagramental.

Els carmelites encara varen poder treure algun profit de les terres, després de clausurar el convent, venent el blat, el vi, la civada i altres productes, tant l'any 1429 com l'any 1431, alguns dels quals provenien del mas de Riusec²⁵. L'últim document que parla de les quantitats rebudes de productes i terres és del 23 d'agost de 1431 i es tracta de 33 sous de tern de Barcelona que han de rebre d'Antoni Fabra del mas de Vinyals, de la parròquia de Sant Pere de Terrassa²⁶. Alguns familiars de Fr. Bernat de Far vivien al mas de Sa Castlania, a la parròquia de Santa Maria de Terrassa, uns dibuixos del qual es troben al llibre de Cardús i, abans que els carmelites no marxessin de la vila, sembla que havien rebut censals sobre el mas que potser van adquirir quan varen morir els pares de Fr. Bernat²⁷. De totes maneres, l'any 1321, Guillem de Far, possiblement el germà de Fr. Bernat, ja havia adquirit el mas de Sa Castlania, pagant els aniversaris a

²⁵AHC de Terrassa, Llibre del batlle, Felip dez Carner, 1425, f. 56 v: el blat del mas de Sant Cristòfor, 4 juliol, 1426; f. 106 v: les olives i altres productes del mas Ses Oliveres en la parròquia de Sant Pere de Terrassa, 19 octubre, 1426; f. 116 r: civada al preu de 5 sous per quartera que Fr. Bernat de Far havia penyorat a casa de Gabriel Salarch. El saig donà 10 dies per a redimir-la, 20 novembre, 1426; f. 116 r. (document 2): vi de la quadra a un preu de 8 sous per "pannora", i un total de 10 "pannores". També 10 dies donats per a redimir-la, 20 novembre, 1426; Llibre del batlle, Fermí Rovira, 1427-1429, f. 19 r: "in encantu publico" civada a 5 sous per quartera que havia penyorat a casa de Bernat Sa Torra de Terrassa. 10 dies donats per a redimir-la, 24 setembre, 1427; f. 19 r (document 2): igual però penyorat a casa de Cristòfor Aimeric de Terrassa. Fr. Bernat de Far tenia fins al diumenge següent per a redimir-la, 24 setembre, 1427; Llibre del batlle, Felip dez Carner, 1429-1431, ff. 45 v-46 r: blat del mas de Riusec i blat d'altres terres que tenien els Carmelites, 14 juliol, 1429; Llibre del Batlle-Felip dez Carner, 1431-1432, foli sense número: blat de propietats carmelites, 3 juliol, 1431.

²⁶AHC de Terrassa, Llibre del batlle, Felip dez Carner, 1431-1432, foli sense número; el document és tan deteriorat que és difícil saber els detalls d'aquest pagament que, però, ha de ser liquidat abans del maig del 1432, 23 d'agost 1431.

²⁷AHC de Terrassa, Batllia, Processos 1427-1430, 14 juny 1430, referint-se al difunt Guillem Far, del mas de Sa Castlania. Es tracta d'un deute de 18 florins a favor de la filla del difunt, Violant, dona de Francesc Nugans del mas de Far en la parròquia de Sant Pere de Terrassa.

Santa Maria de Terrassa de l'Orde de Sant Rulf (Agustins), evidentment perquè els Carmelites havien començat a tancar el convent de Terrassa²⁸.

La vida dels carmelites no era gens fàcil durant les primeres dècades del segle XV. Havien d'afrontar els conflictes que comportava el Cisma, la reunificació de l'Orde i la ubicació dels convents de Salgar, Terrassa i Vic. Però mentre que, a Salgar i Vic, els problemes semblaven solucionar-se tranquil·lament, a Terrassa arribaren a ser cada vegada més difícils de resoldre. Sis anys després de fundar-se el convent, el General de l'Orde censurà per desobediència el Prior i els conventuals que residien al nou convent²⁹. Al Capítol general de Montpeller del 26 maig de 1420, el General, Fr. Joan Grossi, havia demanat la dimissió de Fr. Jaume Berenguer com a prior del convent de Terrassa. És evident que aquesta decisió es va prendre després de consultar, potser diverses vegades, amb el prior de Barcelona, Fr. Jaume Pujades, sobre el comportament de Fr. Jaume Berenguer i dels frares del convent de Terrassa i, sobretot, perquè amb la reunificació de l'Orde l'obediència de tots els convents era molt necessària per al futur desenvolupament de la missió carmelitana. Sembla que Fr. Jaume Pujades havia intentat corregir Fr. Jaume Berenguer, però que aquest havia resistit totes les pressions per fer-li fer obediència al General, al Provincial i al Prior de Barcelona³⁰. Igualment, podria ser que les relacions poc cordials entre Fr. Jaume Berenguer i Fr. Jaume Pujades, el prior de Barcelona, tinguessin l'origen en els problemes del Cisma. L'únic recurs que tenia Fr. Jaume Pujades era el del Capítol General, sobretot perquè Fr. Jaume Berenguer tenia el suport dels altres conventuals de Terrassa. Certament, Fr. Jaume Pujades es sentia responsable del benestar del nou convent perquè era filial del de Barcelona, i no ha de sorprendre que, finalment, hagués d'actuar en contra de Fr. Jaume Berenguer. Creiem que, en aquest cas, hi havia unes circumstàncies especials, com per exemple l'amistat entre Fr. Bernat de Riusec i Fr. Jaume Berenguer i la vinculació de tots dos al Papa Luna. Segons l'*Acta Capitulum Generalium*, Fr. Pere Just era provincial de Catalunya (de la facció romana?) l'any 1411 però, sense que hi hagués un

²⁸AHC de Terrassa, Pergamí VI-60, de l'1 d'agost, 1421, Guillem de Far de la parròquia de Sant Pere paga aniversaris a Santa Maria de Terrassa, pertanyent a l'orde de Sant Rulf.

²⁹AHC de Terrassa, Notari Joan Bertran, Manuale, 1419-1421, f. 58 r, 6 juliol, 1420.

³⁰AHC de Terrassa, Notari Joan Bertran, Manuale, 1419-1421, ff. 56 r-58 r, 6 juliol, 1420 (dos documents). El notari, Ramon Mora, hi intervingué el 20 de juny, 1420, però no tenim aquest document.

altre capítol general, l'any de la compra de Vallparadís (1413) l'*Acta* menciona Fr. Bernat de Riusec com a provincial³¹. L'any 1416 el Capítol General de Banyuls (província de Narbona) no va nomenar cap frare provincial de Catalunya i sembla que Fr. Bernat tingué el càrrec fins al 1420. Encara que, com a provincial, ell tenia l'obligació de disciplinar el prior de Terrassa, si aquest no feia cas del prior de Barcelona per raons d'antipatia personal, és molt probable que Fr. Bernat preferís evitar la decisió violenta de destituir el prior a qui ell mateix havia donat suport l'any 1413. Al capítol general del 1420, Fr. Joan Grossi va nomenar Fr. Bernat soci seu, probablement per allunyar-lo del conflicte de Terrassa, i Fr. Jaume Pujades, definidor de Catalunya³². Aquesta decisió del General sembla confirmar la nostra opinió que Fr. Bernat de Riusec es trobava en una situació molt delicada i preferia distanciar-se d'una decisió que ell, per raons d'amistat i vinculació durant el Cisma, no podia aprovar.

Així, el 4 juliol de 1420, en presència del notari Joan Bertran, el capellà de Sabadell, Pere Serra, Francesc Sastre de Terrassa i Ramon Mora, causídic de Barcelona i procurador del prior provincial Fr. Jaume Pujades, fou llegit un document que comunicava la decisió del capítol general a Fr. Jaume Berenguer i als frares del convent de Terrassa³³. En presentar-se davant el convent aquests delegats del provincial, trobaren les portes tancades i sembla que ningú no volgué obrir-les. Sens dubte, tots els frares s'havien assabentat del contingut del document i de la decisió del General de l'Orde. Els representants del prior de Barcelona insistiren que obrissin la porta, i finalment un frare decidí fer-ho. Dissortadament, tractant-se d'apunts del notari, el text sencer no apareix al manual notarial, i això fa impossible assabentar-se de tot el contingut del document enviat pel General de l'Orde. No dubtem que fou escrit amb tota la força disciplinària que tenia a la seva disposició Fr. Joan Grossi. Hi queden l'*incipit* i la referència a la data del capítol del 26 maig amb l'anotació que es tractava de comunicar a Fr. Jaume Berenguer la decisió del General. Explica molt clarament que Fr. Jaume i els seus frares han d'obeir "sub pena rebellionis" perquè la seva rebel·lió, segons el document, anava contra el Papa, el General de l'Orde i el prior de

³¹Fr. Gabriel WESSELS, *Acta Capitulum Generalium Ordinis Fratrum B.V. Mariae de Monte Carmelo*, Romae, Apud Curiam Generalitiam, 1914, I, p. 139.

³²v. WESSELS, *Acta*, I, p. 160.

³³v. nota 29.

Barcelona. Aquí hi ha una confusió, perquè no hi ha cap referència al càrrec de Fr. Jaume Pujades; el document l'anomena prior de Barcelona però, de fet, el prior del convent de Barcelona, l'any 1420, era Fr. Joan Xifre o Sifredi, i Fr. Jaume era definidor de Catalunya³⁴. Aquell mateix dia, el 6 de juliol de 1420, Fr. Jaume Berenguer deu la seva resposta a la comunicació de Fr. Jaume Pujades i del procurador, Ramon Mora, donant la seva conformitat al manament del General, Fr. Joan Grossi³⁵. No tenim el text de la resposta de Fr. Jaume Berenguer, però creiem que l'episodi de la porta confirma el disgust que sentien el prior de Terrassa i els seus companys. Tots els documents posteriors, amb una sola excepció, el qualifiquen com a *olim prior*, o sia "el que fou prior"³⁶. Molt a desgrat seu, Fr. Jaume s'havia vist obligat a complir la decisió del Capítol General de Montpeller i traslladar-se al convent de Peralada quan va marxar de Terrassa. Pel que sabem de la seva vida posterior, continuava a Peralada, d'on era nadiu, i visqué allí fins al 1435, i potser encara alguns anys més³⁷.

No obstant això i llegint entre ratlles, creiem que Fr. Jaume Pujades havia donat una gran oportunitat perquè el prior de Terrassa es penedís de la seva intransigència; havien passat quasi deu anys des de la reunificació de l'Orde. El papa Luna, que potser va ser la causa de les dificultats, no morí fins el 1424 i, fins a la seva mort, hi havia molta gent de la Corona d'Aragó que continuava donant-li suport, i això era causa de problemes de lleialtat i d'addicció al papa de Roma. Es podria comptar Fr. Jaume Berenguer entre ells? No ho sabem, però ho creiem molt probable, atès el ressentiment que

³⁴v. Pau M. CASADEVALL, *Set-cents anys de presència dels carmelites a Barcelona (1292-1992) Breu notícia*, Barcelona, Ed. Pares Carmelites, 1992, p. 83, i nota 32. Fr. Jaume Pujades assumí la regència del convent de Terrassa després de la destitució de Fr. Jaume Berenguer.

³⁵v. Notari Joan Bertran, *Manuale*, 1419-1421, f. 58 v.

³⁶AHC de Terrassa, Notari Joan Bertran, *Manuale* 1421-1422, f. 68 r: Bernat Vidal, procurador de l'hospital de Terrassa, acusa rebuda a Fr. Jaume Berenguer, mestre en sagrada escritura, "olim prior" de censos, diners i béns que l'ex-prior devia a l'hospital; f. 69 r: Fr. Jaume Berenguer, "olim prior", acusa rebuda a Guillem de Muntanyans, *miles*, de 38 lliures de Barcelona de tern, el preu del mas anomenat "Lo mas del molí sobirà", situat dins la quadra del monestir de Santa Maria del Carme a la parròquia de Sant Pere de Terrassa, 3 març, 1422. Aquest mas pertanyia a Bernat Berenguer d'Avinyonet, de la diòcesi de Girona.

³⁷v. GOLOBARDES VILA, *El convent*, pp. 133 i 139. És interessant notar que els dos amics, Fr. Jaume Berenguer i Fr. Bernat de Riusec, se n'havien tomat a viure al mateix convent, i que tots dos eren marmessors del testament de la germana de Jaume Berenguer, Francina. Com que aquesta era filla de Guillem Figuera, suposem que tant Jaume com ella nasqueren de la mateixa mare, però no del mateix pare.

sentia per la seva forçada dimissió del càrrec de prior i per la seva obstinada vinculació a Benet XIII. Sigui com vulgui, la destitució del prior debilità el convent de Santa Maria del Carme de Vallparadís i presagià la cloenda d'un episodi poc il·lustre per als frares del Carme de Barcelona.

A continuació, donem un resum dels documents existents per a subratllar la cronologia dels fets que, en aquest cas, resulta tan important. Com ja indicàrem al principi d'aquest estudi, no hem trobat cap més documentació que la conservada a l'Arxiu Històric de Terrassa. Els registres de cancelleria dels reis de la Corona d'Aragó, tan rics per a altres coses, no esmenten aquest convent de Terrassa. Els *Acta Capitulorum* registren la compra del terreny a Terrassa i la temptativa de fundar el convent, però no parlen de l'episodi malaurat per a l'Orde. En total, hem de comptar amb uns cinquanta documents, alguns dels quals no tenen més que un *incipit* o una data amb l'anotació que l'escrit no s'efectués. Ja hem fet referència als documents de compra de la casa i ara parlarem dels pocs documents que es refereixen als anys anteriors a la destitució de Fr. Jaume Berenguer.

Pel novembre del 1414, Fr. Jaume Berenguer, mestre en Sagrada Escriptura i prior, i Pere de Vallseca, de Barcelona, concediren els censos d'uns camps en franc alou, anomenats "de les Centelles", a un resident de la parròquia de Sant Joan, per 11 sous de Barcelona, que s'havien de pagar cada any per Nadal³⁸. Uns quants dies més tard, trobem Fr. Jaume com a prior, amb Fr. Montserrat de Puigalt, Fr. Antoni Adrover i Fr. Bernat de Far, els quals, amb Pere de Vallseca de Barcelona, establiren un cens en emfiteusi relacionat amb una propietat anomenada "Argamirts", situada a les muntanyes de Les Garrigues, per 8 sous que s'havien de pagar cada any per Nadal, a partir de la data del document³⁹. El dia següent, fan el mateix amb una altra casa "Cabanyes", per 22 sous d'entrada el pròxim Nadal; i, el 26 febrer de 1415, en un capítol conventual al qual assistiren tots els frares del convent de Terrassa, tornaren una sèrie de productes del mas de Sa Castlania a Bartolomeu Barbe, de la parròquia de Sant Julià⁴⁰. En aquell capítol eren presents Fr. Jaume Berenguer, prior, Fr. Montserrat de Puigalt, Fr. Antoni

³⁸Ms. "Comtelles", però creiem que hauria d'ésser "Centelles", v. AHC de Terrassa, Notari Lluís Agustí, Manuale 1413-1415, f. 82 r.

³⁹AHC de Terrassa, Notari Lluís Agustí, Manuale, 1413-1415, f. 86 r, 4 desembre, 1414. Hi consta al foli 85 v un altre document sobre la qüestió de propietats, però com que és molt deteriorat no podem llegir-ne el nom. El capítol es troba al foli 96 v del mateix manual.

⁴⁰AHC de Terrassa, Notari Lluís Agustí, Manuale, 1411-1413, f. 87 r.

Adrover, Fr. Miquel Massot i Fr. Bernat de Far, un total de cinc frares. El territori que pertanyia als cartoixans devia cobrir una àrea molt gran i és interessant remarcar que tots els documents, amb l'excepció del que tracta de la dimissió de Fr. Jaume Berenguer, es relacionen amb les propietats que regien els carmelites. L'origen cartoixà dels territoris queda ben evident i els documents semblen molt més normals per als habitants originaris de Vallparadís que no per als frares que acabaven de comprar-los. Aquesta realitat ens fa preguntar, una vegada més, quin motiu tenien els carmelites de comprar territoris tan extensos per a fer un convent eremític? Les conclusions tampoc poden ser definitives per manca de documentació, però és possible que, assabentat del desig d'alguns frares de viure fora de la ciutat i dedicar-se a la vida contemplativa, el fundador Bertran Nicolau els oferís els diners per a comprar el castell de Vallparadís. En aquest cas, hauria estat difícil rebutjar l'oferta tan generosa i d'allí, potser, varen néixer els conflictes que tenien Fr. Jaume Berenguer i Fr. Jaume Pujades, que vivien tots dos en aquell moment al convent de Barcelona. El castell amb les seves pertinences responia molt bé a les necessitats dels cartoixans, però per als carmelites no podia fer més que produir una sèrie de cabdries. La seva missió era diferent, mendicant i concentrada en la població urbana, i no tenien ni l'experiència ni els recursos financers per a mantenir propietats com la de Vallparadís de Terrassa.

La destitució del prior complicava una situació que ja s'havia fet insostenible tant per l'actitud dels frares com per les despeses de la propietat, que no podien pagar. És evident que Fr. Jaume intentava liquidar els deutes i pagar els creditors abans de deixar per sempre el seu càrrec, però no va poder fer-ho, i va ser Fr. Bernat de Far que va haver d'encarregar-se de la liquidació i venda de la propietat. En un document del 22 de febrer de 1422, consta que el mateix Fr. Jaume Pujades, prior, havia afegit el priorat de Terrassa a les seves responsabilitats però, per tal d'evitar els problemes que la seva absència podia causar en un moment tant difícil per al convent, nomenà, com a sots-prior, Fr. Pere Ayers⁴¹. Pel juliol del 1422, els frares varen vendre les rendes sobre unes propietats a Terrassa i, pel desembre del mateix any, o sia dos anys i mig després de la decisió del Capítol de Montpeller de reemplaçar Fr. Jaume per un altre, el mas dez Posal, una

⁴¹AHC de Terrassa, Notari Joan Bertran, Manuale, 1421-1422, f. 122 r (falta el f. 121 v).

propietat que tenien al Carrer Major⁴². Aquesta venda la realitzà Fr. Romeu Broguart, *deodatus*, del convent del Carme de Terrassa.

Entre les possessions que tenien, hi havia uns molins i algunes cases a la mateixa parròquia de Sant Pere de Terrassa, tots aquests, sense cap dubte, pertanyents als territoris adquirits amb la compra feta l'any 1413. El fet que Fr. Jaume Pujades assumís la regència del convent de Terrassa, nomenant un sots-prior, per a ajudar-lo, indica la manca de viabilitat de Vallparadís i la intenció de l'Orde de liquidar els béns que tenien abans de marxar definitivament de Terrassa. Cap a l'any 1424, els documents, quan parlen del convent de Santa Maria del Carme, ja no hi afegeixen "de Vallparadís", però la situació econòmica sembla haver-se deteriorat significativament. És possible que l'apostolat dels frares del Carme ja s'hagués acabat i que els documents que hem trobat indiquin la fi d'una època poc profitosa per a l'Orde. Sigui com vulgui, la venda de les propietats va durar més temps i, per l'octubre del 1426, Fr. Nadal Garriga, aleshores prior del convent de Barcelona, s'encarregava de liquidar les propietats restants⁴³. Moltes propietats ja no eren de gaire valor perquè els carmelites no n'havien tingut cura. La venda del Mas de Ses Oulomares es va efectuar el 24 de novembre de 1426 i varen ser Fr. Llorens Liura, conventual del convent de Santa Maria del Carme de Terrassa i procurador del lector en teologia, i el prior de Barcelona, Fr. Joan Xifre (Xiferre en aquests documents) de Vallparadís, aquells qui van substituir Fr. Bernat de Far en aquesta ocasió⁴⁴. Pere Vidal havia de pagar als frares i a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona un parell de capons i 9 sous 4 diners de tern de Barcelona, cada any, per Nadal. També havia de fer al mas sis "podades...batudes tot quot dicta domus vocate de Cartuxa habebit...una jovam...quintum de omnibus splotis quos Deus dederit in quadam pecia terre vocata La Clota"; però la venda de les propietats arruïnades no cessava i el

⁴²AHC de Terrassa, Notari Joan Bertran, Manuale, 1421-1422, f. 174, 5 juliol 1422. El document situa aquest mas dins la parròquia de Sant Pere de Terrassa.

⁴³AHC de Terrassa, Notari Jaume Gili, Primum Manuale, 1426-1427, f. 61 v, un document que només té l'incipit; f. 65 r, 17 octubre, 1426: Pere Vidal de Terrassa rep la propietat arruïnada de Ses Oulomares, a la parròquia de Sant Pere de Terrassa. Al marge, hi ha una nota del notari "vaccat quid est infra firma eum per fratrem Bernardum de Faro".

⁴⁴AHC de Terrassa, Notari Jacme Gili, Manual de 1426-1427, ff. 74 r.-v. Suposem que aquest document confirma el del f. 65 r, del 17 d'octubre, segons el qual Pere Vidal acceptà el mas de Ses Oulomares, i que ara estipulen les condicions del contracte. Té el mas en emfiteusi.

"Mas dez Sa Costa", situat a les muntanyes de Les Garrigues, a la mateixa parròquia de Sant Pere, fou venut el 24 de novembre de 1426⁴⁵. Altres cases arruïnades que vengueren els frares en aquesta època foren les que pertanyien als germans Font, Joan i Bartomeu, fills del difunt Bartomeu Font, de la parròquia de Sant Pere, bé que, en el moment de la venda, eren de la de Santa Eulàlia⁴⁶. També varen vendre el mas de "Ses Albaredes" en el districte de muntanyes de Puig Esteva⁴⁷. La responsabilitat de Fr. Joan Xifre era evident, la de vendre tot el que podia abans que els frares abandonessin Terrassa⁴⁸. Les propietats que els carmelites havien adquirit dels cartoixans es trobaven a la ribera del riu de Vallparadís, i consistien en cases de pagès i terra de conreu. Els frares del Carme conreaven la terra i, fins i tot, tenien bestiar. No sabem si el bestiar es limitava a una vaca o si aquesta va ser l'última cosa que van haver de vendre's, però, l'any 1429, la varen vendre a Joan Ramoneda, del mas de Canyet, a la parròquia de Sant Pere de Terrassa⁴⁹. Era de pell grisa o clara, i el preu que n'obtingueren era de sis florins d'or d'Aragó, una suma considerable perquè esperaven que la vaca tingués cria. El contracte de venda tenia unes condicions importants: que el comprador li donés bona pastura, en tingués força cura i no la vengués, ni que tampoc vengués la cria que pogués tenir sense obtenir el permís dels frares de Santa Maria del Carme del convent de Barcelona. Ens preguntem per què no la deixaren anar al venedor sense aquesta darrera condició que seria molt difícil de complir. Sembla que la vaca va ser l'última peça d'un trencaclosques que havia durat més de setze anys, sense donar cap resultat positiu.

⁴⁵Les condicions de la venda del mas en emfiteusi són complicades i, per ordre de Fr. Nadal Garriga, mestre en Sagrada Escripura i prior de Santa Maria del Carme, de Barcelona, sembla que durant 30 dies "et ultra" l'assumpte devia anar a compte de Jaume Ça Torra, corredor públic de la vila de Terrassa, i que Vidal havia de pagar 30 florins d'or d'Aragó per la transacció.

⁴⁶AHC de Terrassa, notari Jaume Gili, *Secundum Manuale*, 1427-1429, f. 102 r.

⁴⁷AHC de Terrassa, foli solt, al *Secundum manuale* de Jaume Gili, 1427-1429, amb data de 10 setembre, 1429.

⁴⁸cf. WESSELS, *Acta*, I, p. 170 (1425): "Item ordinamus quod Conventus Terrasciae sit Conventus Barchinonae, et ordinamus quod expensae factae pro defensione Conventus Terrasciae per Fratrem Johannem Cifrenii solventur triginta una libr. IX s. per Conventum Barchinon".

⁴⁹AHC de Terrassa, Jaume Gili, *Secundum Manuale*, 1427-1429, f. 166 r, 1 setembre, 1429.

L'any 1432, Jofre de Sentmenat, autoritzat per l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, comprà la propietat i posà fi a una època poc feliç per als carmelites de Terrassa. El castell de Vallparadís quedà en mans de la família Sentmenat fins al 1852, quan passà a la família Mauri que varen viure-hi fins aquest segle³⁰. Avui dia és museu de l'Ajuntament de Terrassa, un fet irònic perquè, abans que Jofre comprés la propietat, el Consell i Jurats de la Vila, reunits el 8 de desembre de 1427, ja acordaren comprar-la³¹. Prengueren aquesta decisió després de moltes deliberacions, probablement iniciades l'any 1422, quan Fr. Bernat de Far i Fr. Pere Ayners assistiren a una reunió del Consell com a testimonis de l'Acta dels regidors de la Vila³². Pel que es pot deduir, hi havia algun conflicte sobre la compra de la casa, potser per les complexes relacions entre el castell i les cases, molins i totes altres dependències del Sagramental, o per la intervenció de Jofre de Sentmenat o per no haver pagat les contribucions de talla. Les cabòries del procurador, Fr. Bernat de Far, i del definidor i prior de Terrassa, Fr. Jaume Pujades, duraren molts anys fins que per fi, varen poder vendre tota la propietat i les seves dependències.

En conclusió, és evident que la compra dels territoris de Vallparadís i la fundació del convent de Santa Maria del Carme varen ser uns errors que varen costar cars a l'Orde, i especialment al convent del Carme de Barcelona. Hem de recordar, però, que l'Orde patia uns anys de divisió i decadència, anys que potser es poden considerar de preparació per als canvis de la renaixença i que, sense cap dubte, dificultaren la vida dels carmelites. Els terrenys de Terrassa eren massa grans i massa complicats per a un orde que tenia força dificultats per a mantenir-se bé econòmicament. El convent de Salgar ocupava una àrea més petita i per això era més fàcil mantenir-lo; això no obstant, la tendència eremítica mancava dels mitjans econòmics per continuar sostenint convents fora dels centres urbans. Fr. Bernat de Riusec, soci del General de l'Orde entre 1420 i 1425, ja d'edat avançada, degué anar a viure a Peralada fins que morí entre 1425 i 1434, sens dubte trist i

³⁰SOLER I PALET, *Egara-Terrassa*, p. 88. Hi consta un dibuix del castell cartoixà de Vallparadís a l'anvers de la pàgina següent.

³¹AHC de Terrassa, Llibre de Consells de la Vila, 1422-1447, papers solts, f. 21 r, 8 desembre, 1427.

³²AHC de Terrassa, Llibre de Consells de la Vila, 1422-1447, ff. 3 r-4 v, 24 novembre 1422. És possible també que el conflicte sobre el pagament de la talla, de l'any 1426, fos una indicació de la necessitat de trobar un comprador per als terrenys dels carmelites.

desil.lusionat amb l'ensorrada d'un somni⁵³. Mentrestant, sembla que Fr. Jaume Berenguer va continuar el seu apostolat a Perelada i que Fr. Bernat de Far va restar al convent de Barcelona, desenvolupant la seva feina que comprenia el càrrec de procurador de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona⁵⁴. El malaurat capítol de la fundació de Santa Maria del Carme de Vallparadís s'havia tancat, però la seva història suggereix que la dicotomia de l'Orde del Carme durant l'Edat Mitjana portava problemes espirituals i personals dins la província de Catalunya, conflictes que potser, per manca de documentació, resten desapercebuts, o desconeguts.

RELACIÓ DELS CONVENTUALS DE SANTA MARIA DEL
CARME DE VALLPARADÍS. 1414-1432

1414. Fr. Jaume Berenguer, mestre en Sagrada Escripura, prior, Fr. Montserrat de Puigalt, Fr. Antoni Adrover, Fr. Bernat de Far

1415. Fr. Jaume Berenguer, prior, Fr. Montserrat de Puigalt, Fr. Antoni Adrover, Fr. Miquel Massot i Fr. Bernat de Far.

1416. Fr. Jaume Berenguer, prior

1419. Fr. Jaume Berenguer, prior

1420. Fr. Jaume Pujades, mestre en sagrada escriptura, Barcelona, Fr. Jaume Berenguer, prior, Fr. Joan Xifre, prior, Barcelona.

1422. Fr. Jaume Pujades, mestre en Sagrada Escripura, prior, Fr. Pere Ayners, sub-prior, Fr. Pere de Fuxó, sacristà, Fr. Bernat de Far, Fr. Romeu Broguart, "deodatus", Fr. Montserrat de Puigalt.

1423. (capítol) Fr. Jaume Pujades, prior, Fr. Antoni Barceló, Fr. Montserrat de Puigalt, Fr. Pere de Fuxó, Fr. Joan Deuna, Fr. Andreu Marmenchs, Fr. Bernat Març[ol], Fr. Miquel de Puig, Fr. Bernat de Far, Fr. Bartolomeu Pons i Fr. Roderic de Vilamajor i de la casa de Barcelona Fr. Nadal Garriga, Fr. Llorens de Coll de Saus, Fr. Guillem dez Pla, Fr. Pere Ayners i Fr. Montserrat Puigalt (notem que aquests podien haver-se

⁵³Ordenat sacerdot el 18 de febrer de 1391 (ADB, Reg. Ordinacions 7, f. 119 v), és probable que tingués més de 50 anys quan morí.

⁵⁴Fr. Jaume Berenguer va ser ordenat sacerdot el 15 de març de 1402 (ADB, Reg. Ordinacions 8, f. 82 v) i Fr. Bernat de Far, el 12 de març de 1418 (ADB, Reg. Ordinacions 9, f. 11 r).

traslladat de Terrassa a Barcelona quan Fr. Jaume Berenguer fou destituït del seu càrrec).

Des d'aquest moment, Fr. Bernat de Far continuava com a procurador de Santa Maria del Carme de Vallparadís mentre visqués al convent de Barcelona.

1426. Fr. Llorens Lliura.

RÉSUMÉ

L'établissement du couvent des Grands Carmes à Vallparadís, Terrassa, pendant l'année 1413 semble avoir été une expérience malpensée par quelques frères qui avaient l'intention de faire retourner l'Ordre à la vie contemplative. Les seuls documents qui existent maintenant indiquent que l'expérience n'était pas très positive, réveillant les sentiments d'hostilité entre les frères de Terrassa et leurs supérieurs dans la Province de Catalogne. L'expérience ne dura pas plus de vingt ans, parce que l'Ordre vendit le couvent de Vallparadís en 1431; néanmoins, elle révéla la division qui existait dans l'Ordre à ce moment. La courte vie du couvent de Vallparadís avait été pleine de difficultés et conflits, mais son établissement était un pas important vers la réforme de l'Ordre de la part de ceux qui ne pouvaient pas oublier les origines érémitiques de l'Ordre.

SUMMARY

The foundation of the Carmelite house in Vallparadís, Terrassa in 1413 seems to have been an ill-fated attempt by some friars to return to a more contemplative way of life. The only extant documents suggest that the venture was costly in a number of ways, causing ill-feeling between the friars at Terrassa and their superiors in the Province of Catalonia. The experiment only lasted until 1431, but it was indicative of the dichotomy which existed within the Order at that time. In brief, the short life of the house of Vallparadís was fraught with difficulty and conflict, but its establishment was a significant step towards reform by those who could not forget the eremitical origins of the Order.